

FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ STUDII DE POPULAȚIE
ȘI ISTORIA MINORITĂȚILOR

**CONFLICT ETNOPOLITIC ÎN UCRAINA. PROBLEMELE MINORITĂȚILOR
NAȚIONALE ÎN SECOLELE XX-XXI. MINORITATEA UCRAINEANĂ DIN
ROMÂNIA ȘI MINORITATEA ROMÂNEASCĂ DIN UCRAINA**

- Rezumatul tezei de doctorat -

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:

PROF. UNIV. DR. IOAN BOLOVAN

DOCTORAND:

LAURA MIHAELA BRIE

CLUJ-NAPOCA

2021

CUPRINS

INTRODUCERE	1
I. ELEMENTE DE ETNOPOLITICĂ	7
1. Aspecte teoretice privind conceptele de etnopolitică, etnie, etnicitate	7
2. Diversitate etnică și culturală	14
3. Democrația în societățile multiculturale	17
4. Conflicte etnopolitice	20
4.1. Factorii ce determină declanșarea conflictelor	20
4.2. Prevenirea și soluționarea conflictelor etnopolitice	28
4.3. Conflicte etnopolitice de-a lungul istoriei	31
5. Conflictul din Ucraina	35
6. Concluzii	45
II. LEGISLAȚIA INTERNAȚIONALĂ PRIVIND PROTECȚIA MINORITĂȚILOR ȘI APLICAREA ÎN UCRAINA	47
1. Considerații privind noțiunea de minoritate națională	47
2. Istoria drepturilor minorităților naționale	53
3. Instrumente internaționale cu privire la drepturile minorităților naționale	56
3.1. Conferința asupra dimensiunii umane a CSCE (OSCE)	56
3.2. Carta de la Paris pentru o Nouă Europă	58
3.3. Declarația asupra drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale sau etnice, religioase și lingvistice	59
3.4. Carta Europeană a limbilor regionale și minoritare	60
3.5. Recomandarea 1201	61
3.6. Declarația de la Viena	62
3.7. Convenția – cadru privind protecția minorităților naționale	63
3.8. Comisia europeană împotriva rasismului și intoleranței (ECRI)	65
4. Cadrul legislativ ucrainean cu privire la minoritățile naționale	65
4.1. Aplicarea și respectarea instrumentelor internaționale cu privire la minorități	65
4.2. Legislația ucraineană și drepturile minorităților	70
4.3. Minoritatea românească	76
6. Concluzii	102
III. MINORITATEA UCRAINEANĂ DIN ROMÂNIA	106
1. Introducere	106
2. Terminologie	106
3. Repere istorico-statistice	107
3.1. Ucrainenii din Maramureș și Bucovina	114
3.2. Ucrainenii din Dobrogea	121
3.3. Ucrainenii din Banat	125
4. Aspecte privind situația actuală a minorității ucrainene	126

4.1. Religie.....	126
4.2. Învățământ	127
4.3. Identitate și cultură	129
4.4. Reprezentare politică și acces la informare	131
4.5. Aspecte legislative	134
4.6. Probleme actuale.....	137
5. Concluzii	138
IV. RUTENII ȘI HUȚULII.....	140
1. Terminologie.....	141
2. Teritoriu	145
3. Limbă, caracteristici fizice și cultură	145
4. Date statistice	147
5. Identitate și auto-afirmare	149
6. Studiu de caz: identificarea etnică în cadrul comunității de ucraineni	157
7. Concluzii	162
V. RELAȚIILE ROMÂNNO-UCRAINENE	163
1. Prezentare generală a relațiilor bilaterale în perioada interbelică și postbelică	164
2. Relațiile dintre România post-comunistă și Ucraina independentă	165
3. Criza ucraineană și noi provocări	168
4. Problema minorităților	169
5. Concluzii	175
CONCLUZII GENERALE.....	178
ANEXĂ.....	183
Lista figurilor	187
Lista tabelor.....	188
BIBLIOGRAFIE.....	189

Cuvinte cheie: conflict, conflict etnopolitic, etnie, minoritate, identitate etnică, rutean, rusin, huțul, Ucraina.

Interesul față de studiul etnopoliticii există încă din secolul XX ca urmare a numeroaselor crize și tensiuni declanșate în diferite zone ale lumii, care au implicat grupuri minoritare, și continuă să crească datorită atenției deosebite acordate în ultimele decenii problemei diversității, odată cu amplificarea fenomenului globalizării care transformă lumea în mod continuu, a migrației și problemelor legate de integrarea imigranților în țările europene, dar și ca urmare a încheierii Războiului Rece, a apariției statelor post-sovietice, încercarea lor de a-și instaura democrația și nu în ultimul rând, din cauza conflictelor apărute în Balcani și Caucaz. Datorită acestor factori, mediul global se află într-un proces continuu de reșezare, de reconfigurare. Trebuie menționate și marile „migrații” care asaltează Europa în ultimii ani, din Asia și din Africa, care repun chestiunea etnică în centrul analizelor istorice și politice.

Analiza etnopolitică se dezvoltă pe mai multe domenii disciplinare. În cadrul istoriei, aceasta vizează studiul impacturilor geopolitice, politice, culturale, economice și sociale ale marilor migrații umane, atât din zonele lor de pornire, cât și în zonele de sosire. Presupune de asemenea studiul prealabil al caracteristicilor antropologice și culturale ale etniilor în cauză. În domeniul sociologiei, aceasta vizează reintroducerea factorului etnic în studiul general al relațiilor sociale, pentru a înțelege mai bine baza anumitor conflicte religioase sau culturale, în special în cadrul societăților multietnice contemporane. În domeniul științelor politice, analiza etnopolitică vizează o înțelegere mai bună a crizei politice din societățile moderne care au devenit multietnice, arătând impactul factorului etnic asupra sentimentelor de apartenență și solidaritate politică și deci asupra coeziunii statelor.

Primul autor care a încercat să elaboreze un cadru conceptual al etnopoliticii este **Joseph Rothschild**, prin lucrarea sa „*Ethnopolitics. A Conceptual Framework*”, publicată în 1981, în care a încercat să stabilească locul etnicității în analiza politică. Astfel, pornește de la premisa că etnicitatea există ca factor incontestabil al politicii în lumea de azi. Aspectul politic al acestui fenomen este tocmai ce îl interesează și nu dimensiunea culturală sau psihologică. Conceptul de etnicitate adoptat de el este în sens larg, și pot fi asociate multe criterii care determină identitatea „etică” a unui grup, cum ar fi rasa, limba, religia sau

legăturile de sânge, și altele. Totodată, el nu se axează pe explicații posibile ale apariției acestui fenomen, ci mai degrabă încearcă să propună un cadru analitic care să permită o înțelegere mai bună a impactului și consecințelor sale politice. Prezintă de asemenea analize ale etnicității și statului, precum și a contextului internațional al conflictului etnopolitic.

Pentru Rothschild, problema etnicității a devenit un subiect important după cel de-al Doilea Război Mondial, aceasta afectând mai mult sau mai puțin toate statele multietnice, indiferent de ideologia oficială a acestora. Rothschild sugerează că etnicitatea a devenit un factor important de identificare într-o lume științifică și tehnologică care depășește adesea individul.

Strâns legate de sfera etnopoliticii sunt și alte concepte precum cel de națiune, naționalism, identitate, grup etnic sau minoritate, pe care le-am analizat în *Capitolul I* intitulat *Elemente de etnopolitică*, cu scopul de a prezenta un cadru teoretic pentru cercetarea noastră, care să asigure baza pentru realizarea a două din obiectivele pe care ni le-am propus și anume analiza situației conflictuale din Ucraina din perspectivă etnică și politică, analiza și expunerea situației actuale a minorităților din Ucraina, în particular cea românească, cu scopul de a evidenția legătura dintre conflicte și statutul minorităților unui stat și importanța soluționării problemelor minorităților pentru a evita apariția sau escaladarea conflictelor, atât inter- cât și intra-statale. Am evidențiat totodată problemele cu care se confruntă societatea ucraineană în procesul de democratizare și consolidare a identității naționale, precum și diversitatea etnică și culturală a teritoriului ucrainean, acesta constituind contextul în care evoluează condiția minorității românești și în care s-a produs conflictul din anul 2014, pe care ne-am propus să le analizăm.

Astfel, am pornit de la teoriile existente (sau modele de conflict, cum mai sunt numite), propuse de specialiști în domeniul științelor politice, între care amintim pe Andreas Wimmer, Barbara Harff sau Ted Robert Gurr, care prezintă factorii ce stau la baza diferitelor tipuri de conflicte și pe care le-am analizat cu scopul de a identifica acei factori care au dus la declanșarea conflictului din Ucraina în anul 2014. Deși orice conflict este unic în felul său și niciodată nu vom întâlni două conflicte identice, am considerat necesară o scurtă trecere în revistă a câtorva conflicte etnopolitice care au avut loc de-a lungul timpului, pentru a avea o perspectivă mai largă asupra acestui fenomen și a putea analiza cazul Ucrainei și din punct de vedere comparativ.

Pe baza exemplelor analizate, a modelelor prezentate și cu ajutorul diagramei Ishikawa (diagrama Fishbone) am putut stabili principalele cauze care au dus la declanșarea și escaladarea conflictului din Ucraina, concluzionând totodată că acesta poate fi încadrat la categoria conflictelor etnopolitice. Pe baza diagramei, am putut grupa cauzele ce au stat la baza declanșării conflictului în patru categorii mai generale: cele ce țin de istoria și statutul minorității respective, procesele economice care determină acțiune politică, factori internaționali și alți factori interni care nu pot fi încadrați în celelalte categorii.

În prima categorie putem enumera mai multe probleme, cum ar fi pericolul pierderii identității etnice a grupului, gradul de coeziune a grupului, dezavantajul sau discriminarea colectivă, controlul represiv asupra grupului în cauză. A doua categorie generală implică în primul rând expansiunea statului – respectiv procesele de construcție statală și națională, prin care, conform lui Gurr, statele supun interesele și autonomia relativă a grupurilor etnice propriei concepții privind identitatea și interesul național. Alte cauze mai sunt și dezvoltarea economică, puterea statului, procesul de democratizare dar și nivelul de corupție la nivel național sau local. A treia categorie cuprinde factorii internaționali care pot încuraja apariția conflictelor, între care, un rol aparte îl joacă difuzarea conflictelor din alte state, în special acolo unde pot fi situații similare, dar și susținerea internațională a unui anumit grup etnic, care poate facilita mobilizarea acestuia. În ultima categorie am identificat doi factori care pot să influențeze declanșarea unui conflict etnopolitic, și anume contagierea de la conflictele din zonele învecinate și suprafața extinsă a teritoriului statului. Primul, așa cum a observat și Gurr, are loc atunci când acțiunile unui grup inspiră și încurajează și alte grupuri din alte zone să acționeze în același mod.¹ Prin aceasta de fapt, se pot extinde anumite conflicte/proteste locale, degenerând într-un conflict violent la nivel național, cum s-a întâmplat și în Ucraina, culminând cu secesiunea (Crimea, Luhansk, Donețk). Teritoriul extins al statului poate fi un factor important în astfel de cazuri, deoarece, așa cum observa Wimmer, pericolul de secesiune este mai mare.²

Avantajul diagramei Fishbone este că ne arată, sub o formă mai organizată, ceea ce poate fi sau ce ar trebui schimbat, arătând zonele unde mai este nevoie de informații

¹ Susan Stewart, *Explaining the Low Intensity of Ethnopolitical Conflict in Ukraine*, Ed. LIT Verlag, Münster, 2004, p. 47.

² Wimmer, Andreas; Cederman, Lars-Erik; Min, Brian, "Ethnic Politics and Armed Conflict: A Configurational Analysis of a New Global Data Set", în *American Sociological Review*, Vol. 74, 2009, pp. 316-337.

suplimentare și evidențiind relațiile de tip cauză-efect. În cazul Ucrainei, cei mai importanți factori, care ar trebui adresați, sunt cei din primele două categorii, privind modul în care sunt tratate minoritățile pe teritoriul său, prin prisma relațiilor cu statele lor de origine, care ar trebui revizuite, astfel încât toate minoritățile să fie tratate corect, să li se respecte drepturile și să nu li se refuze dezvoltarea culturii și păstrarea identității etnice, dar și procesele economice și politice care au loc, prin eliminarea corupției, asigurarea accesului la resurse și la locuri de muncă tuturor cetățenilor indiferent de etnie, precum și adoptarea în mod real a valorilor europene democratice. Considerăm că dacă sunt adrese și rezolvate aceste probleme, pericolul escaladării situației sau al apariției unui alt conflict, se reduce considerabil.

Una din problemele principale identificate în cazul Ucrainei este reprezentată de acțiunile discriminatorii îndreptate asupra anumitor grupuri etnice, încălcarea drepturilor acestora, persecuția lor, precum și dorința acestora de a-și dobândi autonomia. Pentru evitarea unor conflicte pe viitor și pentru a aplatiza actualul conflict, soluția este așadar crearea și implementarea unui cadru legal care să asigure egalitatea între cetățeni și să promoveze toleranța, care să permită de asemenea participarea a acestora la guvernare, sau să fie reprezentați din punct de vedere politic.

Din acest punct de vedere, Ucraina prezintă un interes deosebit în ce privește problema minorităților naționale, ținând cont de lipsa unor studii suficiente de ample sau de preocuparea relativ redusă pentru reglementarea situației minorităților. Deși s-au realizat anumite studii sociologice, sau istorico-politice, acestea nu acoperă suficient de mult problema minoritară, extrem de controversată. Acesta este unul din motivele care au stat la baza deciziei de a întreprinde o cercetare în acest sens și de a realiza această lucrare de doctorat. În special în contextul evenimentelor din ultimii 10 ani din Ucraina, unde domină instabilitatea și dezordinea, a devenit evidentă nevoia de a cunoaște cât mai bine situația minorităților naționale de pe teritoriul acesteia, pentru îmbunătățirea relațiilor dintre majoritate și minoritate, și implicit pentru prevenirea și rezolvarea conflictelor dintre acestea. În plus, diversitatea situațiilor, în cazul conflictelor etnopolitice, impune o abordare diferită, neputându-se aplica întotdeauna și în totalitate aceeași metodă de rezolvare.

Deși există instrumente internaționale elaborate cu privire la drepturile minorităților și protecția acestora, fiecare stat își elaborează propria legislație referitoare la minorități, ținând cont de prevederile legilor internaționale și conținutul documentelor elaborate de organizațiile

internaționale cu privire la acest subiect, fapt pentru care în multe situații se observă discrepanțe între proclamarea drepturilor minorităților naționale și modul în care acestea sunt transpuse în realitate. În Ucraina, după 1992, problema minorităților și cadrul legislativ s-au dovedit adesea a fi contradictorii, în special datorită încercărilor insistente ale autorităților ucrainene de a asimila în mod forțat etniile minoritare, în vederea construirii unui stat mono-etnic.

O soluție identificată în cazul Ucrainei este îmbunătățirea relațiilor cu statele vecine, ale căror minorități trăiesc pe teritoriul său, iar acest lucru se poate realiza numai prin găsierea unor compromisuri în legătură cu anumite interese strategice sau politice, scopul principal fiind acela de a păstra integritatea teritorială actuală, de a asigura securitatea regională și protecția drepturilor omului și ale minorităților.

În ce privește strict minoritatea românească, mai ales dacă legislația actuală rămâne nemodificată, o soluție ar fi recunoașterea ca popor autohton și a limbii române ca limbă regională, asigurând astfel drepturile etno-culturale și lingvistice ale comunității. Totodată aplicarea principiului reciprocității ar permite membrilor comunității românești să se bucure de aceleași drepturi și condiții precum comunitatea ucraineană din România. O altă măsură ar fi extinderea, sau cel puțin păstrarea rețelei actuale de instituții educaționale cu predare în limba română, în special în zonele unde există comunități compacte de români, evident fără a neglija studierea limbii de stat. Esențială este și îmbunătățirea cooperării transfrontaliere, precum și deschiderea unor noi puncte de trecere a frontierei, în zonele unde există comunități compacte de români.

Toate aceste aspecte au fost tratate în *Capitolul II* intitulat *Legislația internațională privind protecția minorităților și aplicarea în Ucraina*, prin analiza cadrului legislativ și instituțional ucrainean, de la începutul existenței sale ca stat independent, în ceea ce privește statutul minorităților.

Un alt obiectiv a fost prezentarea situației minorității ucrainene din România, comparând statutul acesteia cu cel al minorității românești din statul vecin, prin prisma relațiilor dintre cele două state.

Astfel, în *Capitolul III – Minoritatea ucraineană din România*, am prezentat câteva aspecte de natură istorică și statistică și principalele zone unde ucrainenii trăiesc în număr mai mare: Maramureș, Bucovina, Banat și Dobrogea. De asemenea, am evidențiat situația

actuală și drepturile de care se bucură această minoritate, la nivel local și național, datorită legislației în vigoare privind minoritățile, care le asigură un mediu propice pentru dezvoltarea și promovarea culturii lor, în vederea păstrării identității etnice, lucru ce nu poate fi constatat în ceea ce-i privește pe românii din Ucraina. Totuși, comunitatea ucraineană de pe teritoriul românesc se confruntă și ea cu unele probleme, între care amintim asimilarea și divizarea. Această asimilare însă nu este impusă de autoritățile române, este una acceptată de bună voie, sau încurajată de ei înșiși, prin faptul că manifestă un interes tot mai scăzut pentru învățarea limbii materne, și dorința tot mai mare ca proprii copii să învețe în limba română. Însă, originile acestei asimilări se află tot în politica represivă a regimului comunist românesc de la sfârșitul anilor '80. De aceea, este în primul rând responsabilitatea autorităților române de a sprijini comunitatea ucraineană, pentru a-și păstra, dezvolta și consolida identitatea etnică și culturală, la fel cum se dorește păstrarea și consolidarea identității românești pentru comunitatea românilor din Ucraina.

Încercând să cunoaștem mai bine situația acestei comunități – a treia ca mărime la nivel național – ni s-a făcut cunoscută o problemă relativ recentă cu care aceștia se confruntă și anume divizarea *artificială*, în mai multe etnii distincte – ucrainenii, rutenii, huțulii – cel mai probabil pe fondul unor interese politice și/sau financiare. Rutenii și huțulii și-au înființat propriile organizații, prin care militează pentru recunoaștere și își promovează cultura, tradițiile și valorile care, spun ei, sunt diferite de cele ale ucrainenilor și nu trebuie confundate. Astfel, pe parcursul cercetării, s-a conturat un obiectiv secundar, care constituie un element de noutate și anume abordarea problemei identității etnice în comunitatea ucrainenilor din România, respectiv modul de identificare a apartenenței lor etnice, prezentate în *Capitolul IV* intitulat *Rutenii și huțulii*.

Deși identitatea etnică se preia, în general, de la grupul în care ne naștem și este definită prin interacțiunea cu alte entități etnice, în funcție de semnificația pe care o percep față de anumite obiecte, acțiuni, atitudini, fiind de asemenea corelată cu un anumit teritoriu, orice persoană își poate schimba identitatea etnică în timp, prin expunerea la alte culturi, prin interacțiunile și relaționarea cu celelalte entități și în funcție de gradul de disponibilitate a persoanei de a se adapta la condițiile externe, inclusiv în urma schimbării granițelor teritoriului respectiv. Un astfel de fenomen pare că s-a produs și în cazul ucrainenilor, din grupul cărora s-au desprins rutenii și huțulii. Problema identității rutene a revenit în atenția cercetătorilor în special după dezintegrarea Uniunii Sovietice, când s-a observat o renaștere a

conștiinței naționale a acestei comunități. În cele câteva studii recente, mai ample, care abordează această chestiune, se observă împărțirea cercetătorilor în două categorii: cei care consideră că rutenii sunt ucraineni, sau cel mult o ramură sau subgrup etnic al națiunii ucrainene, și cei care promovează ideea unei națiuni distincte, pe care ucrainenii au încercat să o asimileze, în procesul de construcție a propriei identități naționale.

În țări precum Slovacia, Polonia, Cehia, Ungaria, Statele Unite, rutenii sunt recunoscuți ca minoritate națională distinctă de ucraineni, însă în Ucraina, unde ar fi cei mai numeroși, nu sunt incluși pe lista celor 130 de minorități recunoscute, fiind considerați o „pseudominoritate”. În România, rutenii figurează pe lista minorităților naționale, însă în recensăminte au fost incluși de-a lungul timpului fie la categoria ucraineni, fie, în ultimii ani, la categoria „alte etnii”.

La o primă vedere pare dificil de definit identitatea rutenilor, însă istoriografia evidențiază faptul că în realitate este doar o chestiune ce ține de terminologie și de modul cum s-au format și au evoluat națiunile de-a lungul timpului. Astfel, nu putem vorbi de ucraineni și de Ucraina mai repede de secolul al XIX-lea, dar putem vorbi despre ruteni în acea perioadă. Teritoriul lor, conform mărturiilor istoriografice, corespunde vechiului teritoriu ucrainean, care după multiple modificări de frontiere a ajuns astăzi să fie împărțit în mai multe state: Ucraina, România, Polonia și Slovacia. Lucrările relativ recente folosesc acești termeni *rutean* și *ucrainean* în mod interschimbabil, în special atunci când abordează istoria Ucrainei, reliefând transformarea națiunii de-a lungul timpului.

În completarea diferitelor studii care prezintă acest punct de vedere terminologic și istoric, am dorit să analizăm și punctul de vedere al membrilor comunității, prin realizarea unor interviuri și obținerea unor mărturii din partea acestora, cu privire la modul de asumare a identității lor și factorii pe care aceștia îi iau în considerare atunci când își declară apartenența la o etnie sau alta.

Eșantionul asupra căruia am aplicat interviul a cuprins 92 de respondenți, majoritatea provenind din zona rurală (peste 90%), din regiunea Maramureșului (localitățile Sighetu Marmației, Crăciunești, Poienile de Sub Munte, Ruscova, Repede, Rona de Sus, Lunca la Tisa, Remeți, Valea Vișeului, Vișeul de Sus, Crasna Vișeului). Bazându-ne pe răspunsurile obținute, observăm că și în „practică” se identifică cele două abordări ale identității în cadrul comunității ucrainene: „pro-ruteană” și pro-ucraineană, însă predomină cea din urmă, opinia cea mai larg împărtășită fiind aceea că nu se poate vorbi despre o etnie ruteană distinctă, ci

cel mult de o origine comună, sau doar o manevră politică în scop de dezbinare.

Ultima parte, *Capitolul V* prezintă câteva aspecte legate de *Relațiile româno-ucrainene*, prin prisma Tratatului bilateral semnat între cele două țări și modul în care aceste relații se răsfrâng asupra condiției minorităților naționale, în special asupra minorității românești care este departe de a avea o situație echivalentă cu cea a ucrainenilor din România.

Relațiile dintre România și Ucraina se bazează pe un trecut marcat de confruntări militare și politice, dar și evenimente care au avut loc în perioada interbelică și după cel de-al Doilea Război Mondial, când România a fost ținta mai multor agresii diplomatice în urma cărora a pierdut anumite teritorii în favoarea Republicii Sovietice. România încă suferă în urma acestei pierderi, iar acest lucru afectează politica sa externă cu privire la țara vecină, Ucraina. În general, relațiile dintre cele două state sunt bazate pe interesele fiecăruia și acțiunile stimulate de aceste interese, care pot include nevoia de resurse energetice, drepturile minorităților, sau chestiuni teritoriale și probleme privind frontierele interstatale. Aceste interese se materializează în probleme, pentru care fiecare stat caută sau trebuie să caute soluții satisfăcătoare, ținând seama de circumstanțele interne existente (politice, economice, resurse) dar și alte restricții externe, și încercând în același timp să nu deterioreze relațiile cu celălalt stat. Este o reală provocare, deoarece statele pot identifica diferite soluții conform intereselor lor, care pot fi contrare intereselor celuilalt stat, iar soluționarea acestor contradicții poate fi realizată prin două mijloace: fie prin intermediul războiului, fie prin negocieri și compromisuri.

Deși România și Ucraina au unele lucruri în comun, în ce privește dezvoltarea națională, valorile culturale, nivelul și problemele de dezvoltare socio-economică, este dificilă stabilirea unei cooperări strânse, atâta timp cât relațiile dintre ele sunt încă umbrite de neîncrederea și suspiciunea generată de problemele rămase nerezolvate. Unele din aceste probleme vin din trecutul istoric, iar altele sunt rezultatul perioadei de tranziție, de la URSS – relativ stabilă în ce privește pacea și securitatea, caracterizată de o economie centralizată, la state noi independente – cu reforme democratice, instabilitate, insecuritate, ascensiunea naționalismului, separatismului și aspirațiilor de construcție națională. Totuși, dialogul și cooperarea fructuoasă dintre România și Ucraina rămân extrem de importante pentru asigurarea stabilității regionale și depășirea amenințărilor deja existente.

Între problemele actuale, cea mai importantă, care necesită soluționare urgentă, este

protecția drepturilor minorităților naționale, inclusă astăzi pe lista amenințărilor de securitate și ca posibilă sursă de instabilitate și conflict. În mod evident, aceste probleme nu pot fi rezolvate cu ușurință și cu rapiditate, în special dacă cele două țări trebuie mai întâi să-și accepte trecutul și moștenirea istorică. Ca modalități adecvate pentru a asigura dezvoltarea relațiilor bilaterale ar fi în primul rând compromisul, dar și căutarea de interese comune, precum coaliția împotriva agresiunii rusești, cooperarea în domeniul securității (inclusiv securitatea informatică), cooperarea economică (în special în domeniul energiei), schimburile culturale, cooperarea în domeniul educației și cercetării, etc. Totuși, atâta timp cât contactele la nivel înalt rămân insuficiente (nivel de guvern și interparlamentar) nu se pot obține prea multe realizări. Astfel, un punct de pornire potrivit ar fi creșterea numărului acestor întâlniri. Dacă totuși relațiile bilaterale par să nu se îmbunătățească prea mult nici așa, sau ajung într-un impas, probabil că ar fi indicat să se încerce rezolvarea problemelor la nivel multilateral, sub egida UE, în asociere și colaborare cu alte state care se confruntă cu probleme asemănătoare (cum ar fi Ungaria de exemplu, în ce privește problema minorităților).

În demersul nostru, pentru a atinge obiectivele propuse, am utilizat mai multe metode, atât calitative, prin analiza textelor și interpretarea surselor primare și secundare (legislație, presă scrisă și emisiuni TV, interviuri și mărturii), cât și cantitative, în special pentru studiul de caz efectuat prin realizarea de interviuri în cadrul comunităților de ucraineni din zona Maramureșului, și nu în ultimul rând metoda brainstorming-ului cu scopul de a identifica principalele probleme cu care se confruntă aceștia.

O lucrare deosebit de importantă pentru acest studiu este cea a lui Eugen Patraș, „*Minoritățile naționale în Ucraina și Republica Moldova. Statutul juridic*”, care abordează problema respectării drepturilor omului, atât cele individuale, cât și cele colective, și importanța asigurării egalității de șanse, care nu trebuie să depindă de apartenența la o etnie sau alta. Problemele minorității românești din Ucraina și, mai pe larg, din Regiunea Cernăuți, au mai fost abordate și de Natalia Talmacec – *Românii din Ucraina. Asimilați sau protejați ca minoritate* și *Condiția minorității românești – reversul democrației în Ucraina – rolul mass-media în agregarea opiniei minorității*, Vlad Bejan - *Românii din Ucraina*. O atenție specială trebuie acordată contribuțiilor lui Ion Popescu, președintele comunității românești din Ucraina, în colaborare cu Aurica Bojescu, președinte al Centrului Bucovinean Independent de Cercetări Actuale, Constantin Ungureanu, cercetător științific coordonator al Institutului de Istorie al Academiei de Științe din Moldova, Alexandrina Cernov, critic, istoric

literar și profesor la Universitatea din Cernăuți, unii dintre ei implicându-se activ în promovarea culturii și limbii românești în Ucraina, inclusiv prin redactarea de memorii către autoritățile din România, din Ucraina, dar și către organizațiile internaționale implicate în domeniul minorităților naționale.

De asemenea, studiul cercetătoarei Susan Stewart, „*Explaining the Low Intensity of Ethnopolitical Conflict in Ukraine*”, realizat asupra situației principalelor minorități din Ucraina, pe o perioadă de 10 ani (1989-1999), concretizat printr-o teză de doctorat, a fost de mare ajutor, deoarece a reprezentat un punct de plecare pentru analiza noastră, fiind și singurul demers întreprins până acum în această direcție, care să cuprindă analiza condiției minorităților naționale din Ucraina corelată cu posibilitatea declanșării unui conflict etnopolitic în zonă. Deși demersul nostru nu se ridică la valoarea analizei realizate de Stewart, am putea considera că aducem o (mică) completare, având în vedere că analiza noastră se bazează pe evenimentele din 2014, cu câțiva ani deci după finalizarea studiului menționat.

Alte lucrări importante pentru acest studiu sunt cele ale cercetătorului Taras Kuzio, care abordează o varietate de teme, precum naționalismul ucrainean, istoria Ucrainei, probleme etnice, reforme politice sau democrația în Ucraina.

La fel de important este și studiul lui Oleh Protsyk, „*Majority-Minority Relations in the Ukraine*”, pe tema relațiilor dintre majoritate și minoritate în Ucraina, care începe cu o definire a termenilor de „majoritate” și „minoritate”, urmată de abordarea principalelor probleme apărute între comunități și modul în care se încearcă rezolvarea acestor probleme.

Nu în ultimul rând, ca surse primare analizate, putem menționa în primul rând *Curierul ucrainean*, ziarul Uniunii Ucrainenilor din România, în care am descoperit subiecte pe diferite teme, culturale (inclusiv poezii ucrainene), politice, științifice, dar și probleme de zi cu zi cu care se confruntă membrii comunității, *Jurnalul rutean* – publicația Uniunii Culturale a Rutenilor din România și diferite publicații ale românilor din Regiunea Cernăuți, din paginile cărora am putut să aflăm informații privind viața comunității în Ucraina – ca etnie minoritară – și provocările pe care le au în încercarea de a-și păstra identitatea, de a nu se lăsa asimilați.

Ne-am dorit să întreprindem acest demers cu scopul de a completa cercetările deja existente, analizând – în lumina evenimentelor din Ucraina – relația dintre condiția minorităților naționale și apariția conflictelor etnopolitice, încercând să evidențiem

importanța creării unui mediu deschis și tolerant față de minorități pentru a asigura conviețuirea pașnică între acestea și populația majoritară și implicit securitatea și integritatea teritorială a statului.

Deși inițial am avut în vedere analiza minorității ruse, a doua ca mărime în Ucraina, și a celei românești, pe parcursul cercetării am considerat că ar fi mai utilă abordarea într-o perspectivă comparativă a situației minorității ucrainene din România, în contextul în care această etnie nu a beneficiat de prea multă atenție în ultimii ani.

Obiectivele principale pe care le-am avut în vedere au fost să arătăm că situația conflictuală din Ucraina a fost una de natură etnopolitică și să scoatem în evidență faptul că la ora actuală cadrul legislativ ucrainean nu asigură minorităților drepturile fundamentale pe care ar trebui să le aibă în orice societate democratică, conform legislației internaționale. De asemenea, relațiile bilaterale cu vecinii săi nu sunt nici ele satisfăcătoare, deși se fac unele eforturi în acest sens, iar aceasta afectează felul în care minoritățile statelor vecine sunt tratate. De aceea, noi am dorit să evidențiem acest aspect, în speranța că interesul pentru bunăstarea conaționaliilor noștri de peste graniță va mai crește și din partea autorităților.